A keleti sün (*Erinaceus roumanicus*) kölykeinek felneveléséről

Vass Orsolya
orsolya.vass3@gmail.com

Abstract

Although hedgehogs are generally known, relatively little amount of information is avalaible on them. There is still little known aspects of their lifestyles, so sometimes we can get inaccurate or conflictual information about them. In our region only breed hedgehogs live. I had the opportunity personally to observe the growth of two young orphaned hedgehogs and to gain knowledge of their habit from close. It was a great experience for me.

Bevezetés

A keleti sün (*Erinaceus roumanicus*) a legnagyobb testű hazai rovarevő emlősünk. A ma használatos sün elnevezés a 19. században terjedt el. A köznapi beszédben és főleg a mesékben gyakran szerepel még a régies sündisznó elnevezés is. Egyéb népies nevei a sül, a tüskésdisznó vagy a sünkutya, de használták a tövises borz és a tüskés borz elnevezést is. Magyarország szinte teljes területén, nagyon sokféle élőhelyen fordul elő, elsősorban dús aljnövényzetű, ritkás erdőkben, cserjésekben és kertekben, települések környékén él, meghúzódhat garázsban, farakásban, romok között, de megtalálható a belvárosi parkokban, zöldövezetben is, ahol megfelelő búvóhelyet talál magának. A sün magányos emlős, de nem tart territóriumot. A keleti sünnek van ugyan lakóterülete, de nem gátolja fajtársait abban, hogy oda belépjenek, csak akkor, ha a szomszéd nem vadászni jött, hanem a szaporodásra kész nőstényért. Éjszakai életmódot folytat. Mozgáskörzete az adott fészke körüli táplálékkereső területét jelenti, ami néhány száz méteres sugarú kör, de nászidőben 1-3 km-t is kóborolhat. Szürkületkor indul táplálékkereső útjára, majd az éjszaka folyamán többször visszatér pár órára fészkébe.

Mindenevő, de csonttani, fogazati bélyegei alapján rendszertanilag a rovarevőkhöz sorolják. Tápláléka változatos: rovarok, hernyók, madártojások, csigák és földigiliszták, táplálék kiegészítésként fogyaszt néha gerinceseket (pl. békát, gyíkot, kígyót), dögöket, növényeket, gyümölcsöket. Más ragadozók számára mérgező táplálékot is károsodás nélkül elfogyasztja, mint például a nünüke, a darázs vagy a vipera. A kígyóméregből más hasonló méretű emlőshöz képest jóval nagyobb dózist is képes elviselni. Városi, falusi élőhelyein rájár a háziállatok tápjaira is, szívesen elfogadja a szabadba kirakott ételt is. Érzékszervei közül a hallása és szaglása a legfejlettebb. Nélkülözhetetlen érzékszervei még a pofatájéki tapintószőrök. Az összegömbölyödést erős, speciális gyűrűs bőrizomzata és rugalmas csontváza teszi lehetővé. A rovarevőkre jellemzően teljes, tűhegyes fogazatuk van. Párzási ideje március-áprilistól egészen június-augusztusig elhúzódik, az ellési idő május és szeptember közé esik. A nőstény kétszer is fialhat egy adott évben. Jól elrejtett és puhán kibélelt fészkében a nőstény kb. 5-6 heti (más források szerint két havi) vemhesség után 2-10 (többnyire 6-7) kölyköt ellik. Ezek eleinte csupaszok és vakok, hátoldalukon az első 24 órában bújnak ki az első fehéres tüskék, melyek még puhák és ritkásan fordulnak elő. Körülbelül kéthetes korukban kinyílik a szemük. Az első négy hétben csak szopnak, utána kezdik elhagyni a fészket, és anyjukat elkísérni éjszakai táplálékkereső útjaira.

A keleti sün testhossza 25-35 cm, farok hossza 4-5 cm, testsúlya 400-1200/1800 gramm között változik, legnagyobb testsúlyát a téli álom előtt éri el, ilyenkor akár 2000 grammra is meghízik. Egy kifejlett sün akár 6-7000, sőt akár 16.000 darab, 2-3 cm hosszú fekete-barna-fehér sávos mintázatú tüskét is viselhet a háti, oldalsó testtájékán. Tüskéi módosult, üreges szőrök, melyek csak nem sokkal a születés után keményednek meg. Minden egyes tüske nagyjából egy év után kiesik, hogy újabb tüskének adjon helyet. A sünök tüskéi ruganyosak, a bőrből kilépő tüsző hajlékony nyaki alapjából újul meg. Sokféle hangot ad, a kölyköket hívó "csicsergéstől" kezdve a szuszogó, horkantó, röfögő hangokig. Téli álmot alszik. Ezalatt az összes életfunkció a lehető legkisebbre csökken. A hibernáció általában akkor következik be, ha a hőmérséklet 8-10ºC alá süllyed. Általában 5-6 óra szükséges ahhoz, hogy téli álomba essenek. Hibernáció alatt a testhőmérséklet általában követi a környezet hőmérsékletét, de 5ºC környékén elkezd fűteni, védve magát a kihűléstől. Szívverése lelassul a kb. 200-ról 2-12/percre, légzése lecsökken 13/percre (ha ébren van 50/perc), az anyagcsere folyamatok az aktív időszakhoz képest 1,5%-ra csökkenek. Erre az időre tömör, teljesen merev, tüskés gombóccá húzza össze magát, szétnyitásához nagy erőre lenne szükség. A külső hőmérséklet emelkedésével, március-áprilisban kb.

10-15ºC-os felmelegedést követően bújik újra elő. Testsúlyának nagyjából a 30-40%-át veszíti el. Ébredés után rengeteget eszik és iszik, próbálja bepótolni súlyveszteségét.

Bár a tüskék hatékony védelmet nyújtanak a legtöbb ragadozóval szemben, még így is sok ellensége akad. Legsikeresebben a borz (*Meles meles*) ejti el, valamint az uhu (*Bubo bubo*), de gyakran elfogja a vörös róka (*Vulpes vulpes*) is. Alkalmi ellenségei még a vaddisznó (*Sus scrofa*), a nagyobb baglyok, a szarka (*Pica pica*), egyes menyétféle ragadozók. Városi környezetben a kutyák és a közúti forgalom veszélyezteti elsősorban. A magas szaporulat biztosítja a faj fennmaradását, még akkor is, ha a kis sünök gyakran nem élik túl a telet. Biztos, hogy az effajta veszteségek kevésbé befolyásolják az állományok alakulását, mint a rendszeres gázolások. Gyakran lehet látni autóutakon fekvő elgázolt példányt, főleg sötétedéskor, vagy esőzések után. A sün természetes védekezési reakciójánál fogva sajnos nem szalad el, hanem automatikusan összegömbölyödik. Ezért érdemes főleg sötétedés után jobban figyelni az utakon.

Magyarországon 1901 óta védett, természetvédelmi értéke 25.000 forint. Emellett a faj szerepel a Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján. És ne feledjük, 2014-ben a keleti sün lett az Év emlőse.

Megjegyzés: az Irodalomban szereplő forrásmunkákat fenti fejezetben használtam fel, így azok itteni feltüntetésétől eltekintek.

Sünik nevelése

Szerencsém volt két kis sün felnevelkedését figyelemmel kísérni. Amikor rájuk találtam, a szemük még nem nyílt ki teljesen, de a tüskék színe és állaga alapján, valamint abból, hogy remegő és szétcsúszkáló lábakkal már elő tudtak mászni, arra következtettem, hogy nagyjából 2-3 hetesek lehettek. Anyjukat egy hajnali táplálékkeresés során, közel a fészekhez két kutya megölte. A pár nap múlva felfedezett fészekben eredetileg öt kis sün nevelkedett, de egyet sajnos a kutyák hamarabb találtak meg, és sérüléseibe másnapra elpusztult. Így maradtak négyen.

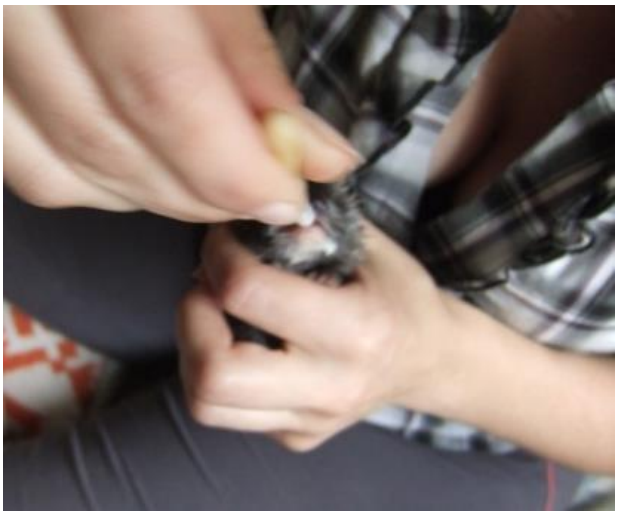

1. kép: A néhány hetes keleti sün a tenyerünk felében is elfért (Debrecen-Józsa), 2014.06.22. (Fotó: Vass Tamás)

A fejük, testük többi részéhez képest feltűnően nagy volt, tüskéik tarkán sötét színűek és még elég rugalmasak, bár néha-néha már szúrósak. Hasuk, lábuk és fejük bársonyos fekete. A nap nagy részét összebújva alvással töltötték. Az anyjuk által készített eredeti fészekből is használtam töltelék anyagot (ágak, levelek, fűszálak) az új helyük elkészítéséhez. A mentalitásbeli különbség már ekkor látszott rajtuk, volt amelyik kezesebb volt, de volt amelyik már ekkor nagyon harcias, és erőtlen szuszogó-puffogó hanggal próbált elijeszteni. Mikor megtaláltam őket eléggé ki voltak hűlve. Valamennyire a tenyeremben is fel tudtam őket melegíteni, de igazán csak lámpával lehetett átmelegíteni a testüket. Így rendszeressé vált, hogy naponta több alkalommal is lámpa alá tettem őket. Eleinte ezt hosszabb ideig

igényelték, de ahogy nőttek és erősödtek, ez az idő egyre rövidült, míg végül már egyáltalán nem volt rá szükség, és úszó pózban arrébb is másztak.

Mivel laktózérzékenységükről több helyen is lehet olvasni, így etetésükhöz laktózmentes tejet használtam, eleinte egy kis vízzel hígítva, emellett főtt tojást kevertem össze macskakonzervvel, néha főtt rizzsel és főtt csirkehússal. A keveréket teljesen pépesítve kapták. Tenyerembe ültetve, fejüket a hüvelykujjammal megtámasztva pipettával és fecskendővel etettem őket felváltva, és mivel elég éhesek voltak, így csak arra ügyeltem, hogy többször és kicsi kortyokat kapjanak. Az első két-három napban napi háromszor (elvétve négyszer) ettek, egyszerre csak viszonylag keveset. Nagyon ki voltak éhezve, valószínűleg már 4-5 napja nem ehettek. Később enyhült az éhségük, és lecsökkent napi kétszeri étkezésre. A Budapesti Állatkert egyik munkatársától, Sima Andreától közben megtudtam, hogy ők kecsketejjel szokták etetni hasonló helyzetben a kis süniket, és mivel a bélrendszerük még nagyon érzékeny, ezért biolactiv segítségével igyekeznek az egészséges egyensúlyt fenntartani. Ahogy nőnek általában macska-, vagy kutyakonzervet, szárazeledelt, kukacokat, almát adnak nekik.

2. kép: Süni etetés pipettával (Debrecen-Józsa), 2014.06.24. (Fotó: Vass Tamás)

Pár hetes korukban nehéz eldönteni, hogy milyen gyakorisággal és mekkora mennyiséget kapjanak enni. Ebben segített, hogy a sünik természetesen jelentkező igényeire igyekeztem figyelni, és próbáltam egyensúlyt tartani az aggodalmaimmal, hogy vajon elegendő élelmet kapnak-e vagy sem. Ekkor kaptam egy nagyon hasznos tanácsot Dudás Miklóstól, a Hortobágyi Nemzeti Park munkatársától. A pár hetes süniknek természetes körülmények között az anyjuk nyalogatja a hasuk alját, hogy az emésztésük meginduljon, és így rövid időn belül beáll egy természetes folyamat. Ha ez elmarad, akkor leállhat az anyagcseréjük, nem tudnak vizeletet üríteni, és olyan mértékben megduzzad a húgyhólyag, hogy végül nagyon rövid időn belül elpusztulnak, tulajdonképpen megfulladnak. Sajnos a négy süniből kettőnél ez be is következett. Az első figyelmeztető jel az étvágytalanságuk volt, és fél nap múlva már teljesen elernyedve, magatehetetlenül feküdtek. Hasuk teljesen felfúvódott. Mivel ekkor még szinte egész nap aludtak, így ha nem figyelünk rájuk, akkor talán fel sem tűnik, hogy baj van. Hiába próbáltam a hasukat enyhén „masszírozni”, sajnos két kis süni (az ötödik napra rá, hogy megtaláltuk őket) elpusztult. A megmaradt kettőnél már nagyon odafigyeltem arra, hogy naponta többször is „megmasszírozzam”, enyhén simogassam a hasukat, elsősorban a kissé kidudorodó húgyhólyagjukat, ami teljesen kitapintható volt. Meg is volt az eredménye, sikeresen távozott a vizelet (főleg az egyik süninél bizonyult életmentőnek, a másik sokkal szívósabb volt). Három-négy nap alatt beállt náluk a természetes anyagcsere folyamat és a későbbiekben már nem volt rá szükség, szép lassan négy lábra álltak, meg tudták tartani a testüket, és gyorsan erősödni kezdtek. Ez döntő jelentőségű a további sikeres felnevelésük szempontjából, ennek ellenére nem nagyon lehet róla olvasni. Kivételként említenék néhány tenyésztőt, akik afrikai fehérhasú törpesünökkel (*Atelerix albiventris*) foglalkoznak, és a pár napos, ill. pár hetes süniknél javasolják a művelet elvégzését, hogy az emésztésük rendben legyen, különben a kicsi sün hasa nagy és kemény lesz. Kritikus időszak akkor fordulhat elő ismét, amikor a folyadék alapú táplálkozásról a szilárd táplálkozásra állnak át. Szerencsére én ilyen problémát nem tapasztaltam.

Nagyjából másfél hete lehettek nálam, amikor kivittem őket a kertbe. Apró, tűhegyes fogaik ekkor kezdtek előbújni, és ha etetéskor meg is haraptak (mivel a kezem is ételszagú volt), még egyáltalán nem fájt. Ekkor már kezdtek kis gömböcökre emlékeztetni, és pár nap múlva már fürgén rohangálni. Amikor a fűbe leraktam őket, az egyikük egy éles csipogó hangot hallatott (valószínűleg az új és idegen környezet hatására, de általában az anyjukkal is ilyen éles, füttyszerű hanggal szokták tartani a kapcsolatot), de ez többször utána kinti környezetben nem fordult elő.[1] Érdeklődve szagolgatták és kaparászták a földet. Ha felvettem, előfordult, hogy hirtelen összegömbölyödtek és elaludtak a tenyeremben. Az első két hétben egyébként is nagyon bizalmasan és elfogadóan viszonyultak hozzám. Két-három este előfordult, hogy a számukra kialakított dobozban fel-alá mászkáltak és kaparásztak, így kivettem őket, és mintha csak a kezemben tudnának elaludni, 10-15 percig „altattam" őket. Nem akartam, hogy nagyon szelídek maradjanak a későbbiekben is, így bár nagyon élveztem, hogy ilyen szoros kapcsolatot tartok fent velük, de annak is örültem, amikor pár nap múlva mindez magától megszűnt. Általában jellemző volt, hogy 3-4 nap alatt levált róluk egy a korábbi fejlődési szakaszban még jellegzetes szokásuk, és elhagyták. Nagyon gyorsan változtak.

A kerti kiruccanások alkalmával az ösztönös földet túró és a terepet feltérképező viselkedésük mellett érdekes volt megfigyelni, hogy ha új környezetbe kerültek, akkor megrágcsáltak egy levelet, vagy fűszálat és utána mintha öklendezni akarnának elkezdtek hátrafele mozogni, szinte kitekeredtek és a nyálukkal kevert váladékot valóban felöklendezték, de csak annyira, hogy a hosszú nyelvükkel a hátukon lévő tüskékre, és az oldalsó tapogatószőrökre jutassanak belőle. Ezt többször is megismételték.

3. kép: Próbálkozás az önálló evésben (Debrecen-Józsa), 2014.06.30. (Fotó: Vass Tamás)

Másfél hét után álltak át önálló evésre. A szívósabb kis süni hamarabb igényelte és nagyon ügyesen kezdett magától enni. Ráharapott az elé rakott ennivalóra, és addig harapdálta az éppen kibújt fogaival, amíg le nem gyűrte. Ekkor már csak elvétve adtam nekik pipettából laktózmentes tejet inni, inkább belekevertem az ennivalójukba. Száraz, kiscicáknak való macskaeledelt oldottam fel tejben/vízben, eleinte jobban összetörve, majd mind durvábbra hagyva adtam oda nekik. Ennek két oka volt: az egyik, hogy még nem tudták szétharapni a kisebb méretű szárazeledelt sem, csak nyalogatni tudták, másrészt a folyadékbevitelt így akartam pótolni. Külön tálkából később sem igazán ittak, hiába készítettem ki nekik. Hogy fehérjedúsabb táplálékot kapjanak, állatkereskedésben vásárolt lisztkukacot is tettem a pépjükbe, de előfordult, hogy csak azt kaptak.

[1] Szerk.megjegyz.: Egy fiatal, életét a fazéktól pénzzel megváltott és nálunk felnevelődő példány szabadon bocsájtásakor (éjszaka) néhány lépés után megállva egyetlen rövid, de messze hangzó éles visítást hallatott, majd továbbállt. Ubullal később időről időre éveken át találkoztunk, jeléül annak, hogy a közelben telepedett meg /E.M./.

4. kép: Sün testvérek összebújva (Debrecen-Józsa), 2014.06.29. (Fotó: Vass Orsolya)

5. kép: Lisztkukaccal dúsított vacsora (Debrecen-Józsa), 2014.07.03. (Fotó: Vass Tamás)

A lakóhelyük a szobában egy dobozban volt, amelyet könnyebb tisztán tartásuk érdekében ekkor már több rétegben újságpapírral és préselt forgáccsal béleltem ki. Így búvóhelyet is könnyen tudtak készíteni maguknak, olykor teljesen eltűntek szem elől, de mivel a doboz tetejét be is hajtottam, éppen csak egy kis rést hagyva szabadon, sokszor el sem bújtak. Rendszerint egymás felé fordulva, összebújva aludtak.

Nagyon gyorsan fejlődtek, és ezzel együtt változott a viselkedésük. A kis hím süni, kezdettől szívósabb volt és hamarabb lehetett nála észlelni a fejlődést, az önállósodást. Bár szerintem ez nemcsak a nemükkel összefüggő öröklött, meghatározható karakterbeli különbség. Vadon élő állatokról van szó, így talán kevésbé lehet a házi kedvenceknél tapasztalható markáns jellembeli, mentalitásbeli különbségekről beszélni. Más tapasztalatok hiányában én ennek a két süninek a viselkedéséből (illetve az elején még négynek) tudok csak következtetni, és szerintem egyébként is jelentkező mentalitásbeli különbségről van szó, ami végig, már nagyobb korukban is megmaradt.

Ekkor még a színük nem változott, csak valamivel nagyobbak lettek és az alakjuk úgy másfél hét után kezdett a felnőttkori körte alakra hasonlítani. Még mindig kicsik voltak, de már nem a fejük mérete és a laposabb hátsó testrészük volt a jellemző. Megerősödtek, ezzel egy időben kezdtek kint rohangálni a fűvön, és nőttek ki az első fogkezdemények. Óriási étvágyuk lett, és szabályosan degeszre tömték magukat, főleg a hím süninél úgy tűnt, hogy semmi nem elég. Tartottam is tőle, nehogy bajuk legyen, de ez beállt náluk. A hím, etetés közeledtével tátogva rohangált, és mindenre ráharapott, ami közeledett feléje. Persze még alig volt foguk, így nem okozott fájdalmat, ha véletlenül meg is harapott.

A további két hétben nőttek igazán sokat, véglegesen kialakult a felnőttkori testarányuk és méretben is kezdtek arra emlékeztetni. Most már főleg lisztkukacot, és macskakonzervet kaptak, néha-néha főtt tojást és főtt csirke farhátról húst. Igyekeztem a kertből gilisztát, vaspondrót szedni, nagyon ízletes csemege volt számukra. A csigával nem tudtak mit kezdeni. Mielőtt teljesen visszahúzódott volna a házába megpróbálták megkóstolni, nem sok eredménnyel. A csiga házát sem tudták megroppantani, többszöri próbálkozás ellenére sem.

Mellükön a szőr fehér színű lett, hasuk rózsaszínes és csak enyhén pihés. Az oldalsó tapogatószőrök kinőttek, és főleg a fej, de az egész testük mellett hosszúra nőtt. Ez a tapogatószőr határolta a hasukat és tüskés hátukat. A fejükön a szőr fokozatosan feketéből szürkésre váltott, egy-egy fehér szőrszállal. A hím tüskéi valamivel sötétebb árnyalatúnak tűntek, és inkább keresztben álltak, míg a nőstényé egyenesen hátrafelé. Igazán szúróssá akkor vált a tüskéjük, amikor egy idegen zajra védekezésként összegömbölyödtek, és kimeredtek azok. Napközben mókásan elnyúlva, mintha úsznának, kezük lábuk kinyújtva aludtak. Hátukon a tüskék tövében a bőr egészen sötétszürke volt, és a tüskék viszonylag hézagosan helyezkedtek el. A hím egyre bizalmatlanabb és óvatosabb lett ahogy nőttek. Ha nem egymásnak búvva aludtak, akkor mindig az egyik sarokban befelé fordult. A nőstény ezzel szemben középen aludt, és látszólag kevésbé tartott bármitől is.

Egy hónapja voltak nálam, amikor lemértem a nőstény súlyát, kb. 350 gramm lehetett. Ekkor gondoltam először a szabadon engedésükre. A kert egy orgonafával védett, földes részére telepítettem ki őket, ahol áshattak, rágcsálhattak. Sajnos a kutyák miatt nem tudtam teljesen szabadon engedni őket, így többnyire egy fedél és alj nélküli faládában voltak kint. Ha mellettük tudtam lenni, akkor kivettem őket a ládából és szabadon mászkálhattak. Ekkor éjszakára még nem maradtak kint. A szabadban az első dolguk továbbra is a hátsó tüskék és az oldalsó szőrök benyálazása volt, miután megrágtak egy

növényt vagy száraz levelet. Valószínűleg védekezésként, rejtőzés céljából csinálták ugyanazzal a hátráló, kissé öklendező mozgással, ahogy kisebb korukban is tapasztalható volt.

6. kép: A benyálazást megelőző kitekeredés (Debrecen-Józsa) (Fotó: Vass Orsolya)

7. kép: Benyálazás a hátára fordulva (Debrecen-Józsa), 2014.07.20. (Fotó: Vass Orsolya)

Hosszúra nyúlt, kürtszerű orrvégükkel mindent megvizsgáltak, hangosan szaglásztak a levegőbe. Mozgásuk komótosabbá vált. Ujjuk végén a karmok hosszúra nőttek, testük alsó része lett a hangsúlyosabb. Hátukon a bőr egészen bő volt, nyilván azért, hogy összegömbölyödéskor beleférjenek. Rugalmas gerincüknek és speciális bőrizomzatuknak köszönhetően teljesen képesek eltűnni, szó szerint belebújni a bőrükbe. Hegyes orruk és hosszúkás fejük ilyenkor megrövidül, hátsó lábukat behúzzák, és még az orruk hegye is alig látszik ki, annyira képesek eltűnni. Amikor oldalt feküdtek és felgyűrődött a bőrük, akkor látszott igazán, hogy testükhöz képest az mennyivel nagyobb.

8. kép: Az oldalsó és hátsó tüskék benyálazása (Debrecen-Józsa), 2014.07.26. (Fotó: Vass Orsolya)

Összesen másfél hónapig neveltem őket, és nagyon sokat változtak ezalatt az idő alatt. Megszokták az ember közelségét, de nem akartam, hogy teljesen megszelídüljenek. A nőstény végig szelídebb volt, őt bátran meg lehetett fogni szabad kézzel is. Persze látszott rajta, hogy azért fenntartásai neki is vannak, és reméltem, hogy ez így is marad. Egy rövid időre, nagyjából négy napra teljesen külön választottam őket, és ekkor a nőstény hasonló viselkedést vett fel, mint a hím. Bizalmatlanabb lett, könnyen összehúzta magát és fújtató hangot adott, néha tátogva a levegőbe harapott. Amint újra egy fedél alá kerültek, minden visszaállt a régi rend szerint, és a nőstény elhagyta ezeket a viselkedési jegyeket. Ekkoriban vált érthetővé számomra, hogy miért is nevezi a köznyelv sündisznóknak őket. Elfeküdve alkatuk feltűnően emlékeztetett a háziasított disznóra. Néhány képen sikerült is ezt rögzíteni.

9. kép: Ki így, ki úgy (Debrecen-Józsa), 2014.08.01. (Fotó: Vass Orsolya)

Hat hét után, elengedéskor a nőstény súlya kb. 500 (-550) gramm lehetett. A teljes, felnőttkori méretüknek nagyjából a felénél, de inkább a kétharmadánál jártak. Az utolsó egy hétben a hím fején a szeme fölött a szőr teljesen fehérre változott. Elengedésük előtt két éjszakát kint töltöttek a kertben, az aljzat nélküli faládában. Reggel egymás felé fordulva és összebújva találtam őket. Nappal természetesen ekkor már folyamatosan kint voltak. Az volt a félelmem, hogy nagyon megszokják a rendszeresen, „tálcán" érkező etetést. Persze biztos voltam abban is, hogy jobb helyük sehol sem lehet, mint a szabadban. Egy közeli tölgyesben, a Monostori-erdőben került sor a szabadon engedésükre, melyre Dudás Miklós kísért el. Jó volt látni, ahogy izgatottan szaglásznak, keresgélnek a dús aljnövényzetű erdőben. Minden új és érdekes volt számukra, és miután a rituális benyálazás megtörtént (bár ez többször is megismétlődött) beletúrtak az aljnövényzetbe és szinte mindent megrágtak-kóstolgattak, a virágok levelén kívül többek között egy gomba szárát, vagy a lehullott makkot. Mivel többnyire mesterséges körülmények között nőttek fel, ők most kezdték tanulni az erdőt, a természetet. Remélem sikerült azóta megtalálni a helyüket, és megfelelő mennyiségű táplálékot és menedékhelyet biztosítani maguknak. Táplálékot keresve nagyon nagy területet, több km-t is képesek bejárni, ennek ellenére szeretném nyomon követni a sorsukat, így remélem még összefutok velük.

IRODALOM

BIHARI, Z., CSORBA, G., HELTAI, M. (szerk.) 2007. Magyarország emlőseinek atlasza. Kossuth, Budapest, 360 pp

BEREND, M., SZERÉNYI, G. 2005. BIOLÓGIA II. Állattan. Ökológia. Műszaki, Budapest 374 pp

REICHHOLF, J. 1996. Emlősök. Természetkalauz. Magyar Könyvklub, Budapest, 287 pp

RIGÓ, K., MAJOROS, G., JABLONSZKY, M., MOLNÁR, V., TÓTH, M., FÖLDVÁRI, G. 2012. A sünök ektoparazitái és a sünökből kimutatott zoonitikus kórokozók. Magyar Állatorvosok Lapja, 6.: 353-360.

http://martes.elte.hu/publications/Rigoetal2012_sunektoparaz.pdf

SAJÓ, K. 1897. A sündisznó és a kígyóméreg. Természettudományi Közlöny, XXIX., 330.: 74-75.

SCHMIDT, E. 1975. Kisemlőseinkről. Natura, Budapest, 220 pp

SCHMIDT, E., GÉMES, P. 1981. Kisemlősök. Búvár zsebkönyvek. Móra Ferenc, Budapest, 62 pp

http://termeszetvilaga.hu/tv100/sun.html

http://termeszettar.hu/anyagok/tuskessun/tuskessun.htm

http://martes.elte.hu/index.php?id=5&id2=sunprojekt

http://hu.wikipedia.org/wiki/Keleti_sün
http://sunbarat.hu